

Ősállatok lábnyomai a vulkán fogságában

A rikaságszámba menő lábnyomos homokkővet nem a helyi házak falába kell beépíteni, hanem az ország büszkeségeként be kell mutatni – írta 1937-ben Tasnádi Kubacska András, akit elbűvölt Ipolytarnóc. Megvalósult, amit akart, és Ipolytarnócon ma Európa-diplomás bemutatóközpont várja a látogatókat.

1900 egyik nyári éjjelén esett az eső. A selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia két fiatal tanára, a 30 éves Tuzson János és a nála négy évvel fiatalabb Böckh Hugó geológus elment a Nógrád-megyei Tarnócra, hogy megvizsgálják, milyen is lehet az a híres óriás kővült fa, és milyen földtani adottságoknak köszönhető a megmaradása. Kubinyi Ferenc földbirtokost és akadémikust már nem kérdezhették meg, hiszen látogatásuk előtt 26 évvel meghalt. Kubinyinak az óriás kővült fát 1837-ben mutatták meg a helybéliek, akik azt „külőcának” hívták. Ami a híres fatörzsből megmaradt, az most is meglátogatható az ipolytarnóci természetvédelmi területen.

ALIG ÉSZREVEHETŐ LÁBNYOMOK

A botanikus Tuzson a kirándulásukról szűkszavúan csak annyit írt, hogy a homokkőpadkán „*őskori emlősök lábnyomaira is akadunk*”. Tény, hogy a 17-20 millió évvel ezelőtt élt őssállatok lábnyomait nem könnyű észrevenni. Nagy részüket ma sem ismerjük, mert az egykori fákat kidöntő és az állatokat me-

■ Az ipolytarnóci természetvédelmi terület fogadóközpontja. Előtérben a bükkábrányi mocsárciprusokat őrző csarnok

nekülésre kényszerítő vulkánkitörés gyorsan mozgó riolittufa-áradata mindent befedett. Csak ott kerültek ismét napfényre, ahol a domboldalakra lefutó patakok medre elérte a kemény lábnyomos homokkővet. Napfényben hiába meresztyük szemünket az egyetlen rőtbarna színű sziklácson, a mégoly szabályos sekély lábnyomok beleolvadnak környezetükbe. Nem véletlen, hogy az óriásfát fél évszázadon keresztül vizsgáló tudósok sokasága sem vette észre a „külőcától” néhány méterre elterülő lábnyomokat. Ezen jó időben talán meg is pihentek, de ha esett, akkor a bokrok védelmében, a lágy szűrt fényben jól kirajzolódtak az orrszaru-, szarvas- és madárnyomok.

■ A fatörzseket görgető őspatak kavicsos medrét befedte a kitört vulkán riolittufája

A KŐLAP BUDAPESTRE MEGY

Egy évvel később a nevezetes kőlapot darabokra szétszedve Budapestre, a Földtani Intézetbe szállították, ahol újra összeállítva ma is a „Lábnyomos terem” falát díszíti. Ugyancsak az intézet folyosóján látható az a két nagy homokkőlap, amelyet 1928-ban Nopcsa Ferenc igazgató utasítására hoztak el a helyszínről. A falhoz állított legteljesebb orrszaru lábnyomsort tartalmazó lapok hitelesek. Igazi, betonnal szépen összeillesztett és kiegészített látványosságok, ahol a nyomot a láthatóság miatt még ki is színezték sötétbarnára. Az egész egy elmúlt kor szemléletét tükrözi, amikor a kuriózumokat környezetükből kiszakítva múzeumi tárgyként időnként letakarítottak.

■ Egy madárnyom a több száz közül

MAGYARORSZÁG BÜSZKESÉGEI

1937-ben Tasnádi Kubacska Andrást elbűvölte Ipolytarnóc, és a vulkáni tufát eltakarítva további lábnyomokat fedezett fel, amelyeket minden nehézség dacára a Magyar Nemzeti Múzeumba szállított. Mint leírta, a ritkaságszámba menő lábnyomos homokkővet nem a helyi házak falába kell beépíteni, hanem az ország büszkeségeként be kell mutatni. A háború viszontagságait épphogy túlélő kődarabokból mégis összeálltak az eredeti kőzetlapok.

Tasnádi 1963-ban és a következő évben még nagyobb lábnyomos területet tárt fel munkatársaival. Több száz lábnyom között is a legszebb az egyetlen ragadozó állat három, tökéletes épségben fennmaradt nyoma, ahol még a karmok is jól látszanak. Akkor az ásatás a vulkáni tufa letakarításával kezdődött, majd alapos vizes kőszikálással folytatódott. A nyomokra celofánpapírt helyezve átrajzolták formájukat, lemérték adataikat, gipszmásolatokat és kiűnő fényképeket készítettek róluk, majd eljött az ásatás vége.

AZ ŐSVILÁGI POMPEJI

Budapesttől 140 kilométerre található Európa egyik legösszetettebb és leglátványosabban kiépített ősmaradvány-lelőhelye, az 510 hektáros Ipolytarnóci Természetvédelmi Terület. Többek között az alsó miocén korból származó, 23-17 millió éves kővületeket tartalmazó földtani képződményei és klasszikus alapszelvénye miatt páratlan Miocén Parkja. ■

■ A menyét nagyságú ragadozó nagyrészt a karmain járt

Amit feltártak, azt meg is kellett védeni. A fontosabb nyomokat parafinnal öntötték ki, a letisztított felületre műanyag fóliát tettek, majd az egészet vastagon beborították földel.

■ A megvilágítástól függően hol látjuk, hol nem vesszük észre a lábnyomokat

dócsarnokok készültek, geológusok a lábnyomok keletkezését és az egykori vulkánkitörés idejét, jellegzetességeit tanulmányozzák. A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság 1992-1993-ban feltárta a Borókás-árok partján

■ A patak parti iszapban dagonyáztak az őszállatok

árok bemutató útvonala mellett feltárt, valamint a nagycsarnok melletti fedett kutatási terület lábnyomos felületének újvizsgálásával több, egyértelműen a *Bestiopedia maxima*-val azonosítható lábnyomot sikerült felfe-

■ A legszebb három lábnyom egy ragadozó emlékét őrzi

VÉDŐCSARNOK ÉPÜL

Az új világ az 1970-es évek végétől számítható, amikor a „helyben megőrzés” szellemében védőcsarnokot építettek a korábban feltárt leletek fölé. A hatalmas szerkezetet úgy kellett elhelyezni, hogy az lefedje a már feltárt területet, és a földborítást sem lehetett addig eltávolítani, amíg ott nehéz gépek dolgoztak. A csarnok már állt, amikor a szakmai feltárás újra megkezdődött. Előbb a méteres takaróréteget kellett kitalicskázni, majd az utolsó centimétereket lesöpörni, és a szép nyomokat a parafintól megszabadítani. A nyomok feltérképezése ugyan pontos hálórendszerben történt, a változó fényviszonyok miatt alakjukat, kiterjedésüket csak a lábnyomok peremén végigfuttatott ujjbegyekkel lehetett pontosítani. Az eredmény: a csarnok alatt 11 állatfajból 4 ragadozó, 4 madár, 2 párosujjú patás és az orszárvú összesen 1298 nyoma maradt meg.

AZ ÚJABB FELTÁRÁSOK

Ipolytarnócon a kutatások nem fejeződtek be. Újabb lábnyomos felszíneket tártak fel, új vé-

kimosott, valamint a domboldalon fölötte elterülő lábnyomos homokkő jelentős részét. Ennek egy része fölé bemutató csarnok készült, a nagyobbik fele pedig újrateremtve vár arra, hogy a nagyközönség is láthassa. Ugyanekkor a nagycsarnok északkeleti folytatásában a riolittufával fedett területen is lábnyomok kerültek elő, köztük egy igen nagy méretű, ötujjú ragadozónyom rövid, hegyes karmokkal, és körformájú talpbenyomattal, amelyet korábban csak egyszer találtak.

CSAKNEM 3000 LÁBNYOM

Ő a kihalt medvekettya, a *Bestiopedia maxima*. Legújabbban, 2013 nyarán, a Borókás-

■ A medvekettya lábnyoma

dezni. Itt a nyomok sekélyek, elülső részüknél jól kirajzolódik az öt cseppalakú ujj, valamint az ujjpárna, míg a sarok felé elkeskenyedő talpnyom ugyan elmosódott, de jól követhető ívű. A nagytestű, nagy talpú, valószínűleg zömök testfelépítésű állat nyomát csak ott lehetett kimutatni, ahol az állatnak az egykori lejtő meredekén kellett felkapaszkodnia.

Ipolytarnócról a kutatók már csaknem 3000 lábnyomot ismernek. Az eredeti 17-20 millió évvel ezelőtti világ nagy része még őrzi titkait, többek között az állatok csontjait is, akár több négyzetkilométernyi területen. Addig is, amíg ezek előkerülnek, tegyenek 20 millió éves időutazást Ipolytarnócon, ahol a múlt mély kútjába bepillantva napjaink sokszínű hasznos időtöltésére is várják a látogatókat! ■

DR. KORDOS LÁSZLÓ
EGYETEMI TANÁR
FOTÓK: MÉSZÁROS ILDIKÓ

A NÓGRÁDI GEOPARK EGYESÜLET

A 91 magyar és szlovák palóc települést határok nélküli egységbe ölelő Novohrad-Nógrád Geopark beléptető kapuja Ipolytarnóc (honlapja

www.osmaradvanyok.hu. Itt tevékenykedik az egyesület, mely a térség gazdag földtani örökségét kutatja és tagjai által népszerűsíti azt. ■

